

України), розвиток здатності до вільного і відповідального вибору, досягнення свободи, поширення власного морального досвіду ціннісного ставлення до себе та інших.

Отже, дошкільний вік є важливим періодом для формування моральної самосвідомості особистості, оскільки в цей час закладаються основи характеру людини, її ставлення до навколишнього світу, до людей, до самої себе, засвоюються моральні норми поведінки, починають формуватися якості, які роблять її людиною.

Література

1. Абрамова Г. С. Вікова психологія : навч. посібник для студ. вузів / Г. С. Абрамова. – Київ : Ділова книга, 2002. – 704 с.
2. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (Системний підхід) : монографія / О. Л. Кононко. – Київ : Стилос, 2000. – 336 с.
3. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості : навч. посібник для вищих навч. закладів / О. Л. Кононко. – Київ : Освіта, 1998. – 255 с.
4. Малахов В. А. Етика: курс лекцій : навч. посібник / В. А. Малахов. – 4-те вид. – Київ : Либідь, 2002. – 384 с.

*І. М. Мачуська,
м. Київ*

КУЛЬТУРА СПІЛКУВАННЯ ЯК ФАКТОР ПІДГОТОВКИ СТАРШОКЛАСНИКІВ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

У статті розглянуто проблему культури міжособистісного спілкування старшокласників як фактор їх підготовки до сімейного життя. Викладено результати дослідження змісту, структури і пріоритетів спілкування учнів, їхніх морально-духовних цінностей.

Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал

формування особистості, основними рисами якої є високий інтерес і повага до інших людей, пластичність поведінки, артистизм, оптимізм, відсутність упередженості, уміння передбачати поведінку інших людей, здатність до співпереживання, висока мовна культура, емпатія, толерантність, доброзичливість, зовнішня привабливість, спрямованість на самовдосконалення.

Без культури міжособистісного спілкування неможливо вирішити проблеми та конфліктні ситуації, які будуть супроводжувати майбутню сім'ю протягом життя. Набуття сімейного досвіду, засвоєння соціальних норм та національних традицій, моральна підготовка до виконання подружніх обов'язків і суспільно корисної діяльності, здатність адаптуватись у сім'ї – усе це неможливо без спілкування між членами сучасної сім'ї на високому культурному рівні, основаному на принципах і цінностях гуманістичної етики [2].

У сім'ї висока культура міжособистісного спілкування членів сім'ї сприяє розвитку у дитини комунікабельності, товариськості, дружніх почуттів, довіри, поваги, формуванню сприятливого морально-психологічного клімату. Тому висока культура міжособистісного спілкування має й соціальну значущість – як рух до демократії. У вихованні культури міжособистісного спілкування основну роль покликані відігравати батьки, вчителі, засоби масової інформації, література та мистецтво. Мета – формування зовнішнього та внутрішнього вияву майбутнього сім'янина, джерелом якого є сім'я.

Спілкування виконує кілька функцій. Першою з них є регулювання спільної діяльності. Участь у спільній діяльності вимагає від кожної людини певних знань. Діти отримують їх внаслідок спілкування з дорослими. Звідси впливає друга функція спілкування – пізнання. Навіть немовля, спілкуючись з дорослими, уже засвоює основні компоненти спілкування як діяльності: здатність зосереджувати увагу на тому, хто до нього звертається; збуджуватися при встановленні контакту. У віці близько трьох років дитина вже знає, як спілкуватись. Ця здатність є виявом свідомості, тобто спілкування має ще одну, третю функцію: воно є первинним інструментом формування свідомості людини.

Спілкування як взаємодію людей можна розглядати і як діяльність, оскільки при цьому ми маємо завжди якусь мету: передати інформацію, добитися визнання, змінити чиюсь поведінку тощо. Ми керуємося тими чи іншими мотивами, використовуємо засоби і, залежно від їхньої адекватності, отримуємо результат. Спілкування як діяльність розвиває емоційну сферу, позаяк партнер у спілкуванні провокує в іншого певні емоції, які, закріплюючись, стають характеристиками особистості. Спілкування розвиває у людини вольові якості в тому разі, якщо ситуації спілкування привчають людину до зібраності, наполегливості, рішучості, сміливості тощо.

Спілкування має велике виховне значення, оскільки воно розширює загальний світогляд людини, сприяє розвитку нових психічних утворень, є обов'язковою умовою формування загального інтелекту, мислення, пам'яті,

сприймання, уваги.

Відомо, що виховання дитини найповніше здійснюється тоді, коли вона є одночасно об'єктом багатьох впливів, а не самої лише сім'ї. Отже, школа, позашкільні навчальні заклади освіти, релігія та інші організовані соціальні інститути є формою суспільного, громадського і громадянського виховання дітей.

До складових підготовки учнів старших класів до сімейного життя можна віднести: соціально-економічні, духовні, морально-етичні, комунікативні та інші чинники. Усі вони тісно пов'язані між собою. Але ми вирізняємо серед них насамперед духовні та комунікативні чинники, які стали предметом нашого дослідження.

Виходячи з цього, ми поставили завдання - проаналізувати рівень підготовки старшокласників до культури міжособистісного спілкування в їхній підготовці до сімейного життя. Дослідження проводилося у середніх школах м. Києва та Київської області, серед учнів старших класів з метою вивчення рівня їхньої підготовки до сімейного життя, а також впливу різних чинників на цей процес. Рівень готовності учнів до спілкування досліджувався методами довготривалого спостереження, бесід, інтерв'ювання.

У процесі дослідження ми поставили перед собою завдання вивчити зміст, структуру і пріоритети спілкування учнів старших класів. У результаті були отримані такі дані. Питання, що стосуються морально-етичних цінностей займають всього 6,2 % у структурі тематики молодих людей старшого шкільного віку. Водночас потрібно відмітити серйозне ставлення учнів до цих питань – 76 % опитаних.

Щоб визначити, що знають старшокласники про духовні цінності, виявити джерела, з яких вони отримують такі знання, ми провели опитування 285 респондентів (учнів 10–11 класів). У результаті з'ясовано, що основним джерелом знань про духовні цінності для всіх опитаних є сім'я (28 % опитаних). На другому місці література (22 % опитаних). На третьому – школа (18 % опитаних). Аналіз отриманих даних показав, що духовні цінності, незважаючи на багаторічні спроби їх викорінення, залишаються нерозривно пов'язаними з життям української родини.

На запитання “Чи вважаєте ви, що знання і дотримання норм моралі у сімейних стосунках допоможе вам у створенні і збереженні щасливої сім'ї?” були отримані такі відповіді. Упевнено відповіли “так” 43 % опитаних, вони переконані, що дотримання норм моралі в наш час має велике значення і особливо для створення і збереження міцної сім'ї. Дали відповідь – “частково” – 28 % опитаних. Вважають застарілими і такими, що не мають значення 9 % опитаних. Не змогли визначитися 20 % опитаних.

Сімейне життя – це нелегкий шлях через усе життя для подружжя. Аналізуючи статистику розлучень [3], можна зробити висновок, що вони викликані переважно відсутністю у партнерів культури міжособистісного спілкування, це підтверджується і нашими дослідженнями. Тому ми вважаємо, що підготовку до сімейного життя треба починати зі старшого шкільного віку.

Для старшокласників ця проблема стане актуальною вже завтра. І від того, наскільки вони будуть підготовлені до неї, залежить майбутнє життя.

Література

1. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання / І. Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. Постовий В. Г. Сучасна сім'я і її педагогіка / В. Г. Постовий. – К. : Освіта, 1994. – 64 с.
3. Формування педагогічної культури батьків у сучасних умовах : наук.-метод. зб. / відп. ред. В. Г. Постовий. – К. : ІЗМН, 1998. – 80 с.
4. Цінності освіти і виховання : наук.-метод. зб. / за ред. О. В. Сухомлинської : АПН України. – К., 1997. – 224 с.

Г. В. Орлова,
м. Київ

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розкрито сутність поняття “креативність”, охарактеризовано особливості формування креативності у дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: креативність, творчість, дивергентне мислення.

Сучасне суспільство, що визначається стрімкою динамікою змін у всіх його аспектах, вимагає від людини підвищених адаптаційних ресурсів. Ці ресурси полягають не лише у спроможності індивіда швидко пристосовуватися до мінливих умов навколишнього середовища, а й у його здатності виробляти продуктивні стратегії, знаходити нестандартні рішення в житті й діяльності, генерувати і використовувати принципово нове. Основою цих здатностей є така базова якість особистості, як креативність. Саме тому проблема формування творчої особистості та розвиток креативності у дітей, починаючи з дошкільного віку, в процесі виховання і навчання має важливе значення у педагогічній науці та практиці.

Креативність і творчість досліджували такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, Ф. Бардон, Д. Богоявленська, Л. Виготський, Дж. Гілфорд, В. Дружинін, Л. Єрмолаєва-Томіна, В. Зінченко, О. Леонтєв, А. Маслоу, А. Медник, Р. Мей, В. Моляко, В. Петровський, Ж. Піаже; Я. Пономарьов, К. Роджерс, О. Тихомиров, Е. Торренс, М. Холодна, М. Ярошевський та багато інших.

Незважаючи на велику кількість досліджень, проблема креативності в контексті психолого-педагогічного забезпечення розвитку дитини старшого дошкільного віку лишається недостатньо розробленою.

Поняття креативності у науковій літературі розглядається у тісному взаємозв'язку із поняттям творчості. Ці поняття, однак, не є синонімічними. Творчість являє собою складний багатоаспектний процес, результатом якого є створення об'єктивно нового продукту, у той час як креативність – це базова якість особистості, що визначається здатністю індивіда до творчості, оригінального, нестандартного і нестереотипного мислення [1; 3; 5].